

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-8>

УДК 343.1

Чепурненко С.О., Чепурненко Я.О.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ РОЗУМНИХ СТРОКІВ НА СТАДІЇ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. В статті було досліджено деякі проблеми забезпечення дотримання розумних строків на стадії підготовчого провадження. Фокус уваги спрямований на необхідність використання практики Європейського суду з прав людини під час обґрунтуванні відповідних скарг на порушення розумних строків. Задача розумних строків розглядається з різних кутів національного та міжнародного законодавства для вирішення проблеми застосування цих строків, а також для забезпечення судами, слідчими, прокурорами справедливого розгляду відповідної справи на стадії підготовчого провадження. Детально розкрито положення кримінально процесуального кодексу щодо розумності строків. Зазначено необхідність неухильного дотримання розумних строків для запобігання масового порушення прав та свобод громадян. Використовується усунення таких факторів, як порушення розумних строків, як повернення обвинувального прокурора обвинувачення, перенесення підготовчого судового засідання суддею та порушення строків призначення судового розгляду

Ключові слова: розумний строк, підготовче провадження, обвинувальний акт, право на справедливий суд, міжнародний розгляд.

Chepurnenko Svyatoslav, Chepurnenko Yaroslav
Yaroslav Mudryi National Law University

ENFORCING REASONABLE TERM DURING THE PREPARATORY PROCEEDINGS

Summary. This article examines some problems of the enforcing go reasonable term during the preparatory proceedings. Attention is focused on the need of using of practices of the European Court of Human Rights in substantiating the relevant complaints concerning violations of reasonable time. The principle of reasonable time is considered from different angles of national and international law to address the application of these time limits, as well as to ensure that courts, investigators, prosecutors have a fair trial in the preparatory stage. The provisions of the Code of Criminal Procedure regarding the reasonableness of time limits are disclosed in detail. The need for strict observance of reasonable deadlines to prevent mass violations of the rights and freedoms of citizens is noted. Uses for canvass such factors as violation of reasonable time limits as return of the indictment to the prosecutor, postponement of the preparatory court hearing by the judge and violation of the terms of appointment of the trial. Provides the stages of solving this problem, namely, it is necessary to provide that the question of the appointment of special court proceedings should be resolved during the preparatory proceedings; it is necessary to introduce norms of the term of preparatory proceedings from the moment of receipt of the indictment, the petition for application of coercive measures of medical or educational character or the petition for release from criminal liability which in exceptional situations can be extended at the request of the parties or on court initiative. Summarizing the above research material, it should be noted that some important measures have already been taken and at the moment they need to work out and establish an effective mechanism that will meet reasonable deadlines in criminal proceedings, as well as provide opportunity for participants in the process to appeal and defend their violations of rights and interests through violation of one of the basic principles of criminal procedural law, the principle of "reasonable time".

Keywords: reasonable term, preparatory proceedings, the indictment detention, the right to a fair trial, international review.

Постановка проблеми. Проблема розумності строків кримінального провадження не є новою для сучасної юридичної науки. Доволі складним питанням в даному провадженні є дотримання розумних строків досудового розслідування та судового провадження. За відсутності розумних строків на ту чи іншу кримінальну процесуальну дію або їх недотримання в кримінальному процесуальному судочинстві призводить до свавілля, масових порушень прав і свобод громадян. Прийняття Кримінально процесуального кодексу України посприяло істотній зміні кримінально-процесуальної форми, ліквідації деяких застарілих та запровадженню нових процедур. Одним із нововведень КПК України стала поява підготовчого провадження, яке було трансформоване зі стадії попереднього судового розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо аналізу розумних строків у ново-

му КПК України розглядаються у наукових працях Гловюк І.В., Чурікової І.В., Назарова В.В., Толочко О.М., Неледві Н.В., Леоненко М.І., Омеляненко Г.М., Блохіна Г.І., Яновська О.Г., Бабаєва О.В., Маляренка В.Т., Толочко О.М., Банчука О.А. та багатьох інших науковців. У більшості публікацій автори акцентують увагу на дотриманні розумних строків на стадії підготовчого провадження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчаючи науковий внесок у розроблені зазначеної проблематики, зауважимо, що науковці розглядали лише деякі її сторони, через це на даний момент залишається доволі багато дискусійних, недостатньо опрацьованих питань і аспектів, що пояснюється складністю й багатогранністю інституту розумних строків. Нестандартність ситуації полягає в тому, що для вітчизняного кримінального процесу це новий інститут.

Формулювання цілей статті. Необхідно визначити поняття підготовчого провадження та забезпечення на цій стадії розумності строків. Також слід розглянути значення розумних строків в кримінальному провадженні України. Проаналізувати розумність строків як одну із засад кримінального провадження. Проведення моніторингу міжнародного досвіду в даній сфері та можливості його застосування для вдосконалення українського законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до пункту 24 частини 1 ст. 3 КПК України, підготовче судове провадження є елементом кримінального провадження в суді першої інстанції, що включає також судовий розгляд і ухвалення й проголошення судового рішення, і яке, в свою чергу, є складовою судового провадження. Вочевидь, саме тому дослідники зазначають, що поняття судового провадження розкривається дещо тавтологічно і створює нібито замкнене коло. Отже, таким чином порушується логічність у побудові відповідної терміносистеми і структурованість її компонентів [2]. Проте у КПК України не конкретизовано, яким елементом кримінального провадження є підготовче судове провадження.

Важливий вплив на реформування стадії підготовчого провадження має засада розумних строків, про які говориться у ст. 28 КПК України. Можна вважати, що вона позначається на стадії підготовчого провадження в двох аспектах: вузькому й широкому. Так, у вузькому значенні вона зумовлює встановлені законом строки провадження у цій стадії, згідно з якими судом призначається підготовче судове засідання не пізніше п'яти днів з дня надходження обвинувального акта або іншого відповідного документа (ч. 1 ст. 314 КПК), судовий розгляд має бути призначений не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення (ч. 2 ст. 316 КПК). Строки, протягом яких триває стадія підготовчого провадження, законом не визначені, отже, до них має бути застосована категорія «розумні строки», що, в даному випадку повинно тлумачитись як така, що зумовлює максимальну стислість і оперативність підготовчого провадження в інтересах якнайшвидшого переходу до наступної стадії – судового розгляду. Однак відсутність чіткості у визначенні таких строків становить проблему, яку пропонується розв'язати за рахунок передбачення для цієї стадії граничних строків.

В широкому значенні саме вплив засади розумних строків зумовлює той факт, що значення та завдання стадії підготовчого провадження виходять за межі суто підготовчих, і набувають властивостей стадії судового розгляду – тобто вирішення справи по суті. Це обумовлюється необхідністю прискорення кримінального провадження, максимального наближення судового розгляду до досудового розслідування. Якуб М.Л., вказувала, що порядок кримінального судочинства має забезпечувати досягнення його завдань з найменшими витратами сил, засобів і часу з боку державних органів, посадових осіб і громадян [3, с. 25]. Отже, дія засади розумних строків у широкому значенні, як вимоги процесуальної економії, зумовлює принципову можливість вирішення справи по суті у підготовчому

провадженні при закритті кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності та затвердженні угоди. З огляду на це, відносно стадії підготовчого провадження засада розумних строків відіграє пріоритетну роль, зумовлюючи викладені вище особливості реалізації інших засад кримінального провадження, особливо їх часткового обмеження.

Відповідно ч. 1 ст. 314 КПК України встановлюється, що суд не пізніше 5 днів з дня надходження обвинувального акта або іншого документа призначає підготовче судове засідання. Окремі дослідники вважають, що підготовче судове засідання має бути проведено протягом 5 днів з моменту отримання суддею відповідного документа [7, с. 52]. Однак, законодавець визначив лише термін призначення підготовчого судового засідання, окресливши таким чином часові межі першого (підготовчого) етапу цієї стадії. Строки ж проведення підготовчого судового засідання законом не регламентуються. Виходячи з цього, суд може призначити самостійно підготовче судове засідання на будь-яку дату, після надходження відповідних матеріалів. Як вказує Дячук С.І., суддя має можливість призначити підготовче судове засідання як на наступний, так і на двадцятий день після отримання обвинувального акта, оскільки він вправі дати власну оцінку розумності строку, враховуючи умови провадження та об'єктивні можливості [8, с. 133]. З цим погоджуються й інші автори, зауважуючи, що строк, протягом якого має відбутися підготовче засідання, у КПК не вказаний, проте має відповідати критеріям розумності [8, с. 143]. Отже, рішення про строк призначення підготовчого судового засідання суд приймає на власний розсуд, виходячи із категорії кримінального провадження, обставин справи, власного графіку розгляду справ, інших критеріїв, зазначених у ч. 3 ст. 28 КПК України. При цьому він завчасно попередити учасників судового провадження щодо дати, часу і місця такого засідання, а також інші вимоги. Під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті у розумні строки, адже у цьому полягає забезпечення розумних строків. Згідно ч. 1 ст. 28 КПК України, розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень [3]. Засада розумності строків кримінального провадження впливає із завдання швидкого розслідування і судового розгляду, що закріплено в ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України [3], і відповідає вимогам ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [1], де гарантується, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом.

В ч. 1 ст. 21 КПК України зазначено, що кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки. У ч.ч. 4, 5 ст. 28 КПК України визначено, що кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього

в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито.

Час, який обчислюється для визначення розумності строків, починається з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, враховуючи норми національного законодавства та прецедентної практики ЄСПЛ.

Варто зазначити, що суд першочергово та невідкладно має розглянути кримінальне провадження щодо особи, яка тримається під вартою. Вказаний критерій важливий і для ЄСПЛ, яким зазначається той факт, що протягом періоду розгляду справи заявник перебуває під вартою, вимагає від суду певної старанності для пришвидшення розгляду справи. У положенні КПК України в ч. 2 ст. 113 також міститься наступне положення: «Будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без виправданої затримки в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням цього Кодексу». Також частиною 1 ст. 318 КПК України встановлено, що судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку.

Беручи до уваги практику ЄСПЛ та положення КПК України, можна стверджувати, що під розумним строком доречно розуміти найкоротший строк розгляду і вирішення кримінальної справи, проведення процесуальної дії або винесення процесуального рішення, який задовольняє надання своєчасного судового захисту порушених прав, свобод та інтересів, досягнення мети процесуальної дії та взагалі завдань кримінального провадження. Щонайменше розумні строки не мають перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

Уряди європейських держав практично зобов'язані створювати внутрішні механізми захисту права особи на кримінальне провадження протягом розумного строку, що впливає з рішення ЄСПЛ щодо подібних прецедентів. Зокрема, розумність тривалості провадження має бути оцінена в світлі конкретних обставин справи, враховуючи критерії для визначення розумності строків (ч. 3 ст. 28 КПК України) та практиці ЄСПЛ.

До прикладу під час розгляду заяв Європейський суд з прав людини оцінює судами критерії визначення розумності строків провадження у кримінальних справах у сукупності та дотримання національними органами досудового розслідування. Окрім цього, досліджує належність поведінки як заявника, так і відповідних державних органів. У разі впливу неналежної поведінки заявника недотриманню розумних строків провадження, органи державної влади несуть відповідальність за їх порушення, так як на них покладений обов'язок здійснення провадження у кримінальних справах відповідно до встановлених у КПК України строків.

Суддям необхідно усвідомлювати особисту відповідальність за розгляд справ у встановлені законом строки, за якість розгляду справ, не допускати фактів зволікання, вживати всіх необхідних заходів з метою неухильного дотримання процесуальних строків.

Статтею 308 КПК, на превеликий жаль, не передбачено можливості оскаржувати недотри-

мання розумних строків суддею, а про компенсацію шкоди, яка була завдана у наслідок недотримання розумних строків посадовими особами, і мови йти не може, проте службові особи, що винні в недотриманні розумних строків, можуть бути притягнуті до відповідальності, що встановлена законом.

Строки розгляду справи складно вважати розумними, якщо вони були порушені через зайнятість судді в іншому процесі, призначення судових засідань із тривалими інтервалами, затягування з передачею справи з одного суду до іншого у встановлених законом випадках, безпідставне задоволення необґрунтованих клопотань учасників процесу, що спричинило відкладення розгляду справи на тривалий час, відкладення справи через її неналежну підготовку до судового розгляду, невжиття заходів щодо недопущення недобросовісної поведінки учасників справи тощо, адже це свідчення низького рівня організації судочинства та безвідповідального ставлення до виконання своїх обов'язків.

Зазвичай, засада дотримання розумних строків зазнає суттєвих порушень під час перебування кримінального провадження на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції.

Підготовче засідання суду відповідно до положення ст. 314 КПК України призначається не пізніше 5 днів з наступного дня після одержання судом обвинувального акта. Якщо строк, протягом якого має призначитися підготовче провадження, визначений в КПК України, то аналіз законодавство показує, що строк, протягом якого має відбутися підготовче судове засідання, у КПК України не конкретизований, проте він має відповідати критеріям розумності (ст. 28 КПК України). Невизначеність цього питання, виявлена законодавцем, говорить про надання суду права давати власну оцінку розумності строку на вчинення процесуальної дії, враховуючи умови провадження.

Сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачених Кодексом відповідно до ст. 26 КПК України. Суд зі слідчим суддею у кримінальному провадженні мають повноваження вирішувати виключно ті питання, які були винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень цим Кодексом. Мається на увазі, що під час прийняття рішення суд повинен вирішувати лише ті питання, що сторонами винесені на його розгляд та віднесені до його повноважень. Особливо це стосується стадії підготовчого провадження. У зверненні до суду із обвинувальним актом, прокурор у ньому має визначити ті питання та в тій формі, в якій він, підтримуючи державне обвинувачення, вважає за необхідне винести на розгляд та вирішення суду. Тобто, відмовити стороні обвинувачення в особі прокурора в розгляді винесених на вирішення суду питань суд не має права в зв'язку із обов'язком забезпечити належне виконання завдань кримінального провадження.

Окрім того, право обвинуваченого бути судимим без невинуватої затримки вважається порушеним, як вже вказувалось вище, у разі повернення обвинувального акту прокурору. Адже, органи влади повинні застосувати всі необхідні заходи для оптимізації строків судових розгля-

дів. Термін розгляду буде визнаний нерозумним, якщо органи влади створюють умови для затримки на будь-яких етапах провадження внаслідок безвідповідальності, необґрунтовано затягують процес розслідування і розгляду, витрачають невиправдано багато часу на проведення особливих заходів. Так само, якщо сама система кримінального провадження гальмує розгляд справ, то право на судовий розгляд у розумні строки може виявитися порушеним.

Проаналізована постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ № 11 від 17.10.2014 року «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» [5] настановує на висновок про те, що суддям необхідне проведення ретельної підготовки справ досудового розгляду, адже недоліки і недбалість, що допускаються на цій стадії, ймовірно призводять до порушення не тільки строків розгляду справ, а й прав учасників судового процесу та сприяють ухваленню незаконних і необґрунтованих рішень.

Пункт 14 вище зазначеної постанови Пленуму вказує, що суди повинні дотримуватися положень статей 314, 316 КПК України, в яких встановлено строк призначення підготовчого судового засідання та строк призначення судового розгляду, а також положення статті 318 КПК України про те, що судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку.

Строк тривалості підготовчого судового засідання у КПК не визначений, проте він має відповідати критеріям розумності згідно ст. 28 КПК України. З-за можливості суддя має право призначити підготовче судове засідання на наступний день після отримання обвинувального акта або з-за наявності конкретних обставин провадження (неповнолітній обвинувачений, особа перебуває під вартою, і строк дії такого заходу забезпечення закінчується, клопотання сторін – ч. 5, ч. 6 ст. 28 КПК). КПК не містить заборон з цього приводу, якщо при цьому права усіх сторін залишаються дотриманими. Водночас призначення підготовчого засідання навіть на двадцятий день після отримання обвинувального акта також входить в критерії рамок розумності. Заслугує на всіляку підтримку виявлена законодавцем гнучкість з цього питання, оскільки суду надано право дати власну оцінку розумності строку на вчинення процесуальної дії, враховуючи умови провадження та об'єктивні можливості та одночасно беручи відповідальність за своє рішення.

Більш детальний аналіз ст. 28 КПК містить перераховані суб'єкти, які повинні забезпечувати розумні строки кримінального провадження, але перелік цей не є вичерпним. Так, у ч. 2 цієї статті зазначено: «Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд». Основний виконавець процесуальних дій та рішень, що приймаються під час досудового розслідування, тобто слідчий є головним суб'єктом забезпечення розумних строків кримінального провадження, тому його необхідно включити до переліку посадових осіб,

які повинні забезпечувати розумні строки кримінального провадження [4, с. 241].

На завершення ч. 1 ст. 28 КПК подається норма наступного змісту: «Розумні строки не можуть перевищувати передбачені цим Кодексом строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень». Певна декларативність цієї частини норми виявляється в тому, що у КПК не для всіх слідчих дій та для прийняття процесуальних рішень передбачені конкретні строки, наприклад, у ст. 318 КПК визначено, що судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку. Варто звернути увагу, що для дотримання розумних строків недостатньо тільки прийняття окремих процесуальних рішень, адже необхідні ще строки для їх виконання. Також, можуть бути і тактичні рішення, крім процесуальних, що вимагає додаткового часу, особливо для їхньої реалізації. Встановивши терміни для виконання процесуальних дій, прийняття окремих процесуальних рішень, законодавець не визначився із впливом на розумність строків перебігу строку всього кримінального провадження. Крім цього, в окремих ситуаціях (багатоєпізодні злочини, злочини, які вчинені організованою групою, тощо) строків, передбачених Кодексом, можливо не дотриматись з огляду на об'єктивні причини. Для надійного захисту законних інтересів потерпілого необхідно було б продовжити розслідування, що може не охоплюватися таким трактуванням розумності строків [4, с. 241].

Висновки з даного дослідження. Підготовче провадження в кримінальному процесі є етапом, на якому досягається врегулювання правового конфлікту до початку судового розгляду. Але водночас потребують вирішення окреслені спірні питання. Щодо вирішення спірних питань законодавцю необхідно визначити граничний строк проведення підготовчого судового засідання. Практика реалізації принципу «розумності строків» на даному етапі не є досить напрацьованою, саме тому має сенс перейняття досвіду іноземних країн, країн Європи, досвіду Європейського суду з прав людини та приводження систему українського кримінального процесуального законодавства у відповідність з міжнародними стандартами, що визнаються у всьому світі.

З метою удосконалення правової регламентації механізму реалізації права законодавчої ініціативи та підвищення ефективності законодавчого процесу на стадії підготовчого провадження в науковій статті наведено низку пропозицій, а саме:

- необхідно передбачати, що питання про призначення спеціального судового провадження повинно знаходити своє рішення під час підготовчого провадження;

- потрібно запровадити норми строку підготовчого провадження з моменту надходження до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру чи клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, які у виняткових ситуаціях можуть бути подовжені за клопотанням сторін або з ініціативи суду;

- унормування порядку вирішення в підготовчому провадженні питання щодо запобіжного заходу. Підсумовуючи вище досліджений матеріал, необхідно відзначити, що деякі важливі заходи вже

вжиті та на даний момент треба їх відпрацювати і налагодити дієвий механізм, що дозволить додержуватися розумних строків під час кримінального провадження, а також надасть можливість учасникам процесу оскаржувати та захищати свої порушені права та інтереси через порушення однієї з основних засад кримінального процесуально-го права принципу «розумності строків».

Отже, важливість розумних строків у кримінальному процесі варто гідно оцінити. Перш за все тому, що закріплення розумних строків як окремої самостійної засади кримінального провадження в КПК України, обумовлено необхідністю досягнути завдань кримінального провадження в цілому та забезпечити законні права та інтереси його учасників.

Список літератури:

1. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року). Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. Амстердам. Київ, 1996. С. 12–17.
2. Ігнатюк О. Становлення і розвиток категорії «судове провадження» в кримінальному процесі України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2012. № 6. С. 45–51. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzizvru/2012_6/p15_24.html (дата звернення: 04.06.2020).
3. Якуб М.Л. Процессуальная форма в советском уголовном судопроизводстве. Москва : «Юридическая литература», 1981. 144 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» : чинне законодавство з 19 листопада 2012 р. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2012. 382 с.
5. Неледва Н. «Розумність строків» як нове поняття в КПК України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція*. 2013. № 5. С. 240–242.
6. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ № 11. С. 3–8. від 17.10.2013 р. URL: http://zib.com.ua/ua/print/107147postanova_plenumu_vssu_pro_deyaki_pitannya_dotrimannya_rozum.html (дата звернення: 13.06.2020).
7. Шміндрок О.Ф. Підготовче провадження в кримінальному процесі України : дис канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 231 с.
8. Дячук С. Стадія підготовчого провадження та її особливості. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 4. С. 131–138.

References:

1. Evropeyska konventsiya z prav lyudini (1950). Prava lyudini i profesiyni standarti dlya yuristiv v dokumentakh mizhnarodnikh organizatsiy [Human rights and professional standards for lawyers in the documents of international organizations]. Amsterdam. Kyiv, (1996), pp. 12–17.
2. Ignatiuk, O. (2012). Stanovlennya i rozvitok kategorii «sudove provadzhennya» v kriminalnomu protsesi Ukraini [Formation and development of the category "court proceedings" in the criminal process of Ukraine]. *Naukovi zapiski Institutu zakonodavstva Verkhovnoi Radi Ukraini*, vol. 6, pp. 45–51. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzizvru/2012_6/p15_24.html
3. Yakub, M.L (1981). Protseessualnaya forma v sovetskom ugovnom sudoproizvodstve. Moskva: «Yuridicheskaya literatura». ("Legal Literature"), p. 144.
4. Palivoda, A.V. (2012). Kriminalniy protsesualniy kodeks Ukraini, Zakon Ukraini «Pro vnesennya zmin do deyakikh zakonodavchikh aktiv Ukraini u zvyazku z priynyattiam Kriminalnogo protsesualnogo kodeksu Ukraini» ["On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in Connection with the Adoption of the Criminal Procedure Code of Ukraine"], 382 p.
5. Neledva, N. (2013). «Rozumnist strokiv» yak nove ponyattya v KPK Ukraini ["Reasonableness of terms" as a new concept in the CPC of Ukraine]. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Ser.: Jurisprudence*, vol. 5, pp. 240–242.
6. Postanova Plenumu Vishchogo spetsializovanogo sudu z rozglyadu tsivilnikh i kriminalnikh sprav (2013). Pro deyaki pitannya dotrimannya rozumnikh strokiv rozglyadu sudami tsivilnikh, kriminalnikh sprav i sprav pro administrativni pravoporushennya [On some issues of observance of reasonable terms of consideration by courts of civil, criminal cases and cases on administrative offenses], vol. 11, pp. 3–8. Available at: http://zib.com.ua/en/print/107147-postanova_plenumu_vssu_pro_deyaki_pitannya_dotrimannya_rozum.html
7. Shmindruk, O.F. (2016). Pidgotovche provadzhennya v kriminalnomu protsesi Ukraini [Preparatory proceedings in the criminal process of Ukraine (PhD Thesis)]. Kiev: Kyiv National University "Ostroh Academy".
8. Dyachuk, S. (2013). Slovo Natsionalnoi shkoli suddiv [Word of the National School of Judges of Ukraine]. *Stage of preparatory proceedings and its features*, vol. 4, pp. 131–138.